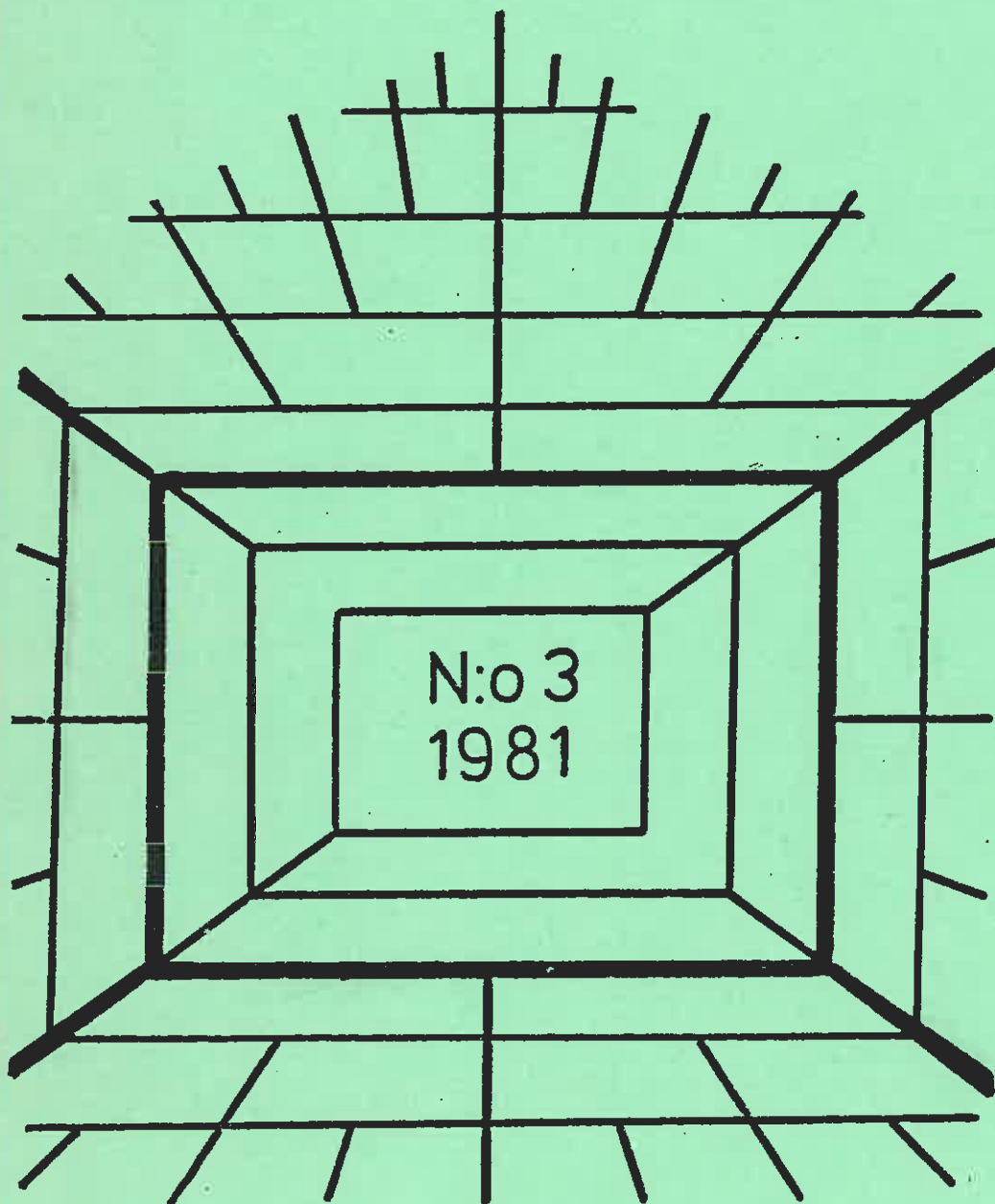

ORPANA

1. Päätoimittajan palsta.
2. Eila Vihtiälä: Onko sukujen historia vain miesten historiaa?
6. Pasi Kuusiluoma: Kirkonkirjojen alkutaival.
11. Kaarlo Haapanen: Nimen perinteestä 1700-luvulla ja aikaisemminkin.

Toinen
painos
1985

O R P A N A

N:o 3 1981

Tampereen seudun sukututkimusseura r.y:n
tiedotuslehti

Toimituskunta

Kaarlo Haapanen
Vesa Leppänen
Osmo Merikoski

Päätoimittajan Kaarlo Haapasen osoite
Puomikatu 7
33410 Tampere 41
puh kotiin 460464

Kansilehti

Kalevi Mäki-Kihniä

Kirjoitus ja kokoonpano

J.O.Räsänen

Monistus ja nidonta

Kopiopaino KY
Tampere - puh 31316

Tampere 14.10.1981

PÄÄTOIMITTAJAN
PALSTA

Seuramme sai oman merkin.

Tampereen seudun sukututkimusseura r.y. on saanut oman merkin. Siitä voidaan myöhemmin valmistuttaa kirjeensulki-joita, tarramerkkejä yms. Seuran kaikki viralliset paperit saavat siitä hyvän ja kuvaavan leimatunnuksen. - Merkin historia on seuraava:

Seuran jäsen insinööri Kalevi Mäki-Kihniä laati kerran luonnoksen lähinnä ensimmäisen lehden - sittemmin "Orpanaksi" nimetyn - tunnukseksi. Ajatus tuntui hyvältä. Siitä haluttiin pysyvä tunnus. Koska kuviokeskusta viittaa Tampereen kaupungin työtä kuvaavaan vaakunatunnukseen vasaraan puheenjohtaja tiedusteli kaupungin ao virkamieheltä, voiko, saako ja so - piiko tunnuksen erästä osaa kaupungissa toimivan seuran piirissä käyttää. Kaupungin taholta ilmoitettiin, että mitään merkin käyttämistä vastaan ei toki ole, mutta ehkä olisi paikallaan kysyä vahvistus merkin suunnittelijalta heraldikko Olof Erikssonilta.

Suunnittelija, joka on myös Suomen Heraldisen seuran puheenjohtaja hyväksyi puolestaan merkkiehdotuksen sopivana sukututkimusseuran tunnuskuvana ja hänen suosituksensa mukaisesti on seurassa hyväksytty tämän seuran merkin selitykseksi seuraavaa:

"Vaakunan kilpi viittaa sukututkimukseen. Kilven sisällä oleva vasara viittaa Tampereeseen seuran kotipaikkakuntaan. Vaakunan ympärillä on teksti TAMPEREEN SEUDUN SUKUTUTKIMUSSEURA R.Y. ja seuran perustamisvuosi 1979."

K.H.

Eila Vihtiälä

ONKO SUKUJEN HISTORIA
VAIN MIESTEN HISTORIAA ?

Kirjoittajamme valottaa sukuhistorian tutkimisessa erästä uutta, ainakin tähän mennessä varsin niukasti valotettua puolta. Hän on sukunsa juuria etsiessään havainnut kuinka paljon nainen ja naiset ovat tehneet ja miten vähän heidän toimintaan on kirjoihin viety.

Sukututkimus on suomalaisen talonpojan historiaa ja talonpojan historia on suomalaisen kulttuurin historiaa. Kulttuuri on elämän tapa, eikö olekin? - Mutta kun puhutaan talonpojista, isännistä ja taloista, jotka siirtyvät polvesta polveen isältä pojalle, unohdetaan tyystin talojen tyttäret, äidit, emännät. Heidän osansa on ollut hiljainen unohdus, sitä se varmaan oli jo heidän eläessäänkin, elämää miesten varjossa. Eriytyisen arvokkaana pidetään sukua, joka vuosisadasta toiseen on pitänyt samaa tilaa hallussaan. Sukuviiri katon päällä.

Talon periytyessä isältä pojalle se ikäänkuin siirtyy isännän kädestä toisen isännän käteen. Se on kuin turvassa, mutta mitä silloin, kun kuolema tempaa pois isännän ja nuori emäntä pienten lastensa kanssa jää yksin?

Näin kävi äidilleni. Olen usein miettinyt, miten hän otti talon käsiinsä juuri sota-ajan kynnyksellä ja kantoi sen vaikeiden aikojen yli, antoi sen sitten vahingoittumattomana pojalleen tämän tultua aikuiseksi. Mitään ei ollut menetetty, kaikki pienintä yksityiskohtaa myöten oli kunnossa eikä velkaa ollut.

Äidin emännöys talossa on kestänyt yli 50 vuotta ja vieläkin hän jaksaa tehdä työtä. Mikään uhraus ei hänelle ole ollut liian raskas, ei mikään vastoinkäyminen voittamaton. Lukemattomat kerrat olen kysynyt itseltäni, mistä hän on saa-

nut tuon lannistumattomuutensa.

Äitini on Apajapohjan Kottilan tytär. Talo on ollut saman suvun hallussa jo ammoisista ajoista. Talon nimi oli PERHE, mutta kun se ruotsiksi kirjoitettuna sai kaidenlaisia muotoja, Pere, Päre, Päärha, Pärhä jne se sai rinnalleen kuin varmistukseksi merkityksestään 1700-luvulla PERHE eller KOTILA. Kai se sitten käännettiin latinaksikin, koska siitä pian tuli COTTILA. Se nimi vakiintuikin tähän päivään asti Kottilaksi, vaikka olen minä sen nähnyt kirjoitetun Konttilaksikin. Alkuperää nimelle eivät kuitenkaan nykyihmiset tunnu ymmärtävän.

PERHE oli siirtynyt isältä pojalle vuosisadasta toiseen, mutta sitten tuli sairaus. Isäntä sairastui keuhkotautiin. Ennen kuolemaansa 45-vuotiaana hän kuitenkin halusi turvata perheensä ja niin vanhin tytär LIISA, juuri 16 vuotta täyttänyt, naitettiin, ja JUHO TUOMANPOIKA Lovensalon Tossan ratsutilalta tuli PERHEEN isännäksi v 1757 26 vuotiaana.

Millainen Liisan avioliitto oli, en tiedä. Lapsia syntyi kahdeksan, vanhin oli 19-vuotias nuorimman syntyessä. Vuonna 1764 kuoli tytär ja vuonna 1777 poika. Helmikuussa 1780 kuoli isäntä vähän yli 48-vuotiaana. Sitten karja sairastui ruttoon. Sitten talo ja sen kaikki rakennukset paloi-
vat. PERHE oli Paalilan Lintula Karvolan augmenttitalo, se ei siis kuulunut ruotuun, mutta sotarasitukset 1700-luvulla kävivät sille hyvin raskaiksi, millä on selitettävissä se että talo oli 1780 velkaantunut.

Kyllä siinä oli emännällä miettimistä. Vaihtoehtoja ei monia ollut. Niinpä hän välttämättömyyden edessä turvautui samaan keinoon kuin vanhempiensa aikoinaan. Hän alkoi etsiä kotivävyksi miestä, joka olisi "siivo ja varakas." Tällainen löytyikin Vehoniemen Hallilasta, jonne suku oli tullut Haavistosta, MATTI JUHONPOIKA synt. 1747. Hän oli 33-vuotias. Avioliittosopimus vahvistettiin syyskäräjillä 1780.

LIISA JUHONTYTÄR lupasi talon MATILLE, jonka velvollisuudeksi jäi vastata veloista, varustaa anoppinsa ja vaimonsa viisi sisarusta välttämättömällä ravinnolla ja vaatteella sekä auttaa anoppiaan kasvattamaan nuorimpia lapsia kristin-

uskon opissa ja Jumalan tuntemisessa ja pelossa sekä naittamaan kunniallisesti kälynsä.

Vanhin pojista sai oikeuden lunastaa MATILTA puolet talosta aikuiseksi tultuaan. Mutta mitään perintöosaa ei tullut olemaan paitsi irtaimisto, joka oli hyvin vähäinen.

Vielä LIISA lupasi, että hän ja hänen lapsensa "uskollisesti ja uutterasti" tekisivät työtä talossa.

Esiäidin mittava
elämäntyö 1742 - 1805.

Vielä samana syksynä vanhin poika kuoli. Hänestä ei tullut Perhe-Kotilan isäntää. Hänen äitinsä kuoli 1784. Hänen tytärtään Liisaa eivät koettelemukset jättäneet: nuorin tytär kuoli 1785.

Lapsenlapsia hän joutui saattamaan hautaan neljä. LIISA JUHONTYTÄR kuoli 63-vuotiaana 1805 helmikuussa. Hän oli 16 vuotta talon tytär, 23 vuotta talon emäntä, 55 vuotta äiti, 25 vuotta leski, 23 vuotta isoäiti ja puoli vuotta isoäidin äiti.

En pysty kirjoittamaan mitään hienoja sanoja tämän esiäitini muistoksi enkä pukemaan sanoiksi ihailevaa kunnioitukseni ja rakkauteni tunnetta hänen elämäntyötään kohtaan. Ainoastaan kiitollisuuden siitä, että Hän antoi minulle mahdollisuuden syntyä tähän elämään.

Liki 200 vuotta ja seitsemän sukupolvea on äitini ja LIISAN välillä, mutta samanlainen elämäntapa ja -asenne on säilynyt. He ovat Kottilan tyttäriä molemmat.

Liisan tytär Maria sai kuusi lasta. Neljä kasvoi aikuiseksi ja kaikki avioituivat, mutta kolmen pojan avioliitot olivat lapsettomia. Ainoastaan vanhin tytär LIISA - mummonsa kaima, joka kuoli 27-vuotiaana, jätti jälkeensä kaksi pientä lasta Liisan ja Annan, joista nuorempi Anna on isoäitini isoäiti.

Tänä päivänä Annan jälkeläiset viljelevät jaettua Kottilaa ja monta muuta vaurasta taloa.

LIISA JUHONTYTTÄRELLÄ on paljon jälkeläisiä, mutta vain harvat heistä tietävät hänestä. Kuitenkin he kaikki kantavat itsessään jotakin hänestä. Opintielle lähenteitäkin joukossa on muutamia. Yksi valtiotieteen tohtorikin niinkuin malliksi. Mutta yleisesti ottaen olemme vain tavallisia omilla jaloillamme seisovia hämäläisiä.

Erään asian olen pannut merkille jo ennen syy-yhteyden selviämistä. Liisan jälkeläisissä, kaikissa sukuhaaroissa, on samannäköisiä tyttöjä, joissa on muista sisaruksistaan poikkeavat piirteet, s.o. hyvin vaalea tukka, pyöreät kasvot, silmät ikäänkuin itkun jäljiltä hieman raskasluomiset, kookas hyväryhtinen vartalo, herkkä hymy ja he ovat erittäin ystävällisen näköisiä.

Kottilan talo on minulle silti vieras, vaikka se onkin niin kalliisti sukuun lunastettu, mutta eikö kaikki maa ole? - Lienevät nekin esivanhemmat, jotka eivät ole omiani, joutuneet tekemään omat uhrauksensa.

=====

Opiston kirjasto on avoinna seuraavasti

maanantaina, tiistaina ja torstaina
klo 18.00 - 20.00.

Seuran jäsenet voivat käyttää kirjastoa hyväkseen. Paitsi hakuteoksia, historian kirjoja, paikallishistorioita yms on kirjastoon hankittu erikoisesti sukututkijoiden tarvetta ajatellen

Valtionarkiston opas

Maakunta-arkistojen opas

Suomen kirkon mikrofilmien luettelo

Suomen asutuksen yleisluettelon opas

Seppo Sampo: Sukututkimuksen opas

" " : Opi tutkimaan sukusi

Kirkonkirjojen alkutaival

Sukututkijan ensimmäinen ja tärkein lähde on kirkonarkistojen kirkonkirjat. Tämä aikojen kuluessa yhä suuremmaksi kasvanut kirjanpito muodostaa yhä vielä kansamme väestökirjanpidon varsinaisen runkopuun. Kehityksen kulkiessa eteenpäin myös täällä alueella on tapahtunut runsaasti muutoksia ja vuonna 1962 evankelisluterilaisessa kirkossa siirryttiin ns perhekorttijärjestelmään. Mutta vielä 1600-luvun puolella organisaatio oli nuori ja mahdollisimman yksinkertainen, mikä seikka varmaankin on saanut monen sukututkijan "hiuksiaan repimään". Minkä takia kirkonkirjat sitten olivat niin "ärsyttäviä"? Seuraavassa on muutamain vedoin kuvattu kirkonkirjojen alkutaivalta isonvihan tienoille saakka.

Historia- ja rippikirjat.

Ruotsissa alettiin kastettuja, vihittyjä ja kuolleita merkitä muistiin jo 1600-luvun alkupuolella. Varhaisimman tunnetun määräyksen niistä antoi arkkipiispa Olaus Martini Upsalan hiippakunnan synodissa vuonna 1608. Ruotsissa historiakirjojen käyttöön ottoa merkittävästi joudutti piispa Johannes Bothvidi. Tarkastuksillaan hän ryhtyi pitämään huolta siitä, että jokaiseen seurakuntaan hankittiin rekisteri, johon merkittiin kaikki kastetut ja haudatut. Vuonna 1634 hän antoi myös tätä asiaa koskevan säädöksen.

Suomessa on säilynyt kopioita tästä Bothvidin vuoden 1634 kirkonkirjasäädöksestä. Se ei kuitenkaan ollut ensimmäi-

nen, sillä vuonna 1628 piispa Iisak Rothovius antoi säädöksen, jonka mukaan seurakunnissa tuli ryhtyä pitämään kirjaa kaikista kastetuista, vihityistä ja haudatuista. Säädöksessä oli myös määräys tilikirjojen pitamisestä sekä luetteloiden laatimisesta kirkon ja pappilan omaisuudesta ja irtaimistosta. Tosin seurakunnissa oli tilikirjoja ja inventaarioluetteloita jo keskiajalla, mutta Rothoviuksen määräys täsmensi niiden pitämistä. Vuonna 1665 lähetti piispa Juhana Gezelius vanhempi Turun hiippakunnassaan kiertokirjeen papeille, jossa määrättiin rippikirjojen ("skriftebok") aloittamisesta ja annettiin täsmällisempiä ohjeita historiakirjoja varten. Viipurin hiippakunta seurasi välittömästi Turun esimerkkiä ja vuonna 1667 piispa Brommius antoi määräyksen sekä rippi- että historiakirjojen laatimisesta. Vuoden 1686 kirkkolaki antoi lopullisen päätöksen seurakuntien henkilökirjojen pidoille.

Tuo edellä mainittu kirkkolaki määräsi, että piispojen ja kirkkoherrojen tulee tarkastuksissaan entistä enemmän kiinnittää huomiota kirkonkirjojen pitoon. Sen jälkeen kontrollia tehostettiin huomattavasti. Ensimmäiseksi piispojen ja kirkkoherrojen tuli tarkastaa, oliko seurakunnassa ollenkaan minkäänlaista kirjanpitoa. Tässä suhteessa ei enää 1600-luvulla sen loppupuolella ollut kovin runsaasti puutteita, mutta esim. vielä vuonna 1704 ei Hausjärvellä ollut sen enempää historia- kuin rippikirjaakaan ja piispa määräsi sellaiset ostettaviksi. Hyvin yleinen tapa oli, että tilikirjaan merkittiin tiedot kastetuista, vihityistä ja haudatuista. Niinpä esim. Uukuniemellä vuonna 1699 piispa määräsi hankkimaan erilliset rippi- ja historiakirjat. Mikäli jostain seurakunnasta puuttui historiakirja, täytyi papin merkitä vastaostettuun kirjoja tietoja taaksepäin niin paljon kuin muisti.

Kirkonkirjojen kokoonpanosta ei alkuvaiheessa välitetty paljon. Esim. Luopioisissa vuonna 1704 historia- rippi- ja tilikirjat olivat kaikki samassa sitomattomassa paperika-

sassa. Alkuaikoina kelpuutettiin käsisarakoidut rippikirjat, mutta jo vuonna 1693 määrättiin mm Kuopiossa hankittavaksi painettu kirja. Gezelius olikin helpotukseen pappien työtä laatinut ja toimittanut valmiiksi painettuja kaavakkeita, jotka voitiin sitoa kirjoiksi. Vanhan kirjan täytyttyä tai kuluttua rikki ei useinkaan suuremmin kiirehditty uuden hankkimisessa. Kovin vaikeaa tuntui olleen myös ns "Communionbokin" omaksuminen käyttöön, sillä esim. Kuopiossa sitä ei oltu vielä vuoteen 1710 mennessä hankittu. Tähän communionbokiin merkittiin ehtoolliskäynnit, sillä rippikirja oli alkuvaiheessa pelkästään katekismuksen osaamisen seuraamista varten.

Pappien kirjanpito ja yksityiset merkinnät olivat vielä 1600-luvulla epätarkkoja ja vajavaisia. Kastettujen luetteloista puuttuivat vanhempien ja kummien nimet ja usein jopa syntymä- ja kastepäivätkin. 1700-luvun puolella tulivat kirjoihin sitten sarakointimuoto ja kastamismaksut. Haudattujen luetteloihin tulivat kuolinsyyt vasta 1750-luvulla, mutta nekin olivat epätarkkoja ja usein on nähtävissä merkintä "Okänd sjuk" tai "Oangifven sjuk". Vuonna 1704 olivat kirkonkirjojen tiedot Helsingissä vain irtopapereilla. Syyksi piispalle kirkkoherra kertoi, että kappalaiset olivat laiskoja antamaan hänelle niiden nimiä, joille he olivat kirkollisia toimituksia suorittaneet. Joskus piispat epäilivät rippikirjojen merkintöjä katekismuksen osaamisesta ja niinpä esim. piispa Petrus Bång järjesti vuonna 1695 Orimattilassa kuulustelun seurakuntalaisille. Rippikirjoihin syntymäajat tulivat vasta 1750-luvun tienoilla ja kuolinajat vieläkin myöhemmin.

1600-luvun historiakirjoja on säilynyt noin 150 seurakunnassa. Turun hiippakunnan ja samalla koko maan vanhimmat säilyneet historiakirjat ovat Teiskosta vuodelta 1648. Viipurin hiippakunnan vanhimmat säilyneet historiakirjat ovat vuodelta 1656 Vironlahdelta. 1600-luvulla aloitettuja rippikirjoja on nykypäivään saakka säilynyt vain noin 15 seurakunnassa lähinnä Lounais-Suomen alueella.

Muut kirkonkirjat.

Kirkonkirja tuntuu olevan melko väljä ja tarkoin määrämätön käsite. Toisinaan sillä tarkoitetaan vain rippi- ja historiakirjoja, toisinaan kaikkia asiakirjoja, joita säilytetään seurakuntien arkistoissa. Tämä esitys pohjautuu jälkimmäiselle tulkinnalle. Näin ollen voidaan kirkonkirjoihin lukea myös muuttokirjat ja muuttaneiden luettelot, kokousten pöytäkirjat, lastenkirjat, penkkijärjestykset, tilikirjat jne.

M u u t t o k i r j o j e n sarjat alkavat yleensä vasta 1700-luvun lopulta tai 1800-luvun alusta. Mutta esim. Sulkavalla on säilynyt vanhoja muuttokirjoja jopa isonvihan ajalta. Muuttaneiden luetteloista vanhimmat alkavat 1700-luvun alkupuolelta ja eräs vanhimpia on Kiteen muuttaneiden luettelo, joka alkaa vuodesta 1722.

K i r k o n k o k o u s t e n pöytäkirjoja on pidetty 1600-luvulta lähtien. Ne ovat hyviä henkilöhistoriallisia lähteitä, sillä pöytäkirjoissa käsitellään seurakunnan hallintoon liittyviä asioita ja näin ollen niissä esiintyy yksityisten henkilöiden nimiä.

L a s t e n k i r j o j a ryhdyttiin paikoin pitämään jo 1600-luvun puolella, esim. Kemiössä on säilynyt vuodelta 1696. Seuraavat ovatkin sitten jo isonvihan jälkeiseltä ajalta.

P e n k k i j ä r j e s t y k s e t kuvastavat aikansa sääty-yhteiskuntaa, sillä jokaisella piti olla kirkossa tarkka arvon mukainen paikka. 1600-luvulta on säilynyt tietoja aatelismiesten riidoista heidän kiisteltyään, missä kullakin oli oikeus istua. Olivatpa eräät herrasmiehet joutuneet oikein tappeluunkin.

K i r k o n t i l i k i r j o j a on pidetty Suomessa jo keski-ajalla mm Kallialassa (Tyrvää), mutta ne yleistyivät

vasta 1600-luvun alkupuolella. Ruotsissa antoivat piispat Angermannus ja Benedict 1500-luvun lopulla piispantarkastustensa yhteydessä määräyksiä kirkollisten tilien pidosta. Suomessa toimi piispa Iisak Rothovius pontevasti saman asian hyväksi. Hänen ajaltaan onkin säilynyt kirkollisia tilejä yli 50 seurakunnassa. Sen sijaan Viipurin hiippakunnassa on tilikirjojen kato ollut suuri, mikä johtuu suurimmaksi osaksi isonvihan ajan hävityksistä. Isoavihaa edeltäneeltä ajalta niitä on säilynyt vain muutamia.

Tilikirjamerkinnot olivat aluksi verraten niukkoja, mutta tulivat 1600-luvun lopulla yhä runsaammiksi ja tarkemmiksi. Kangasniemellä oli piispa jo aikaisemmilla tarkastuksillaan käskenyt panna tilit kuntoon, mutta näin ei oltu tehty. Vain kappalaisella oli joitain hajatietoja seurakunnan rahavaroista, sillä hän oli lainannut kirkonkassasta 14 kuparitalaria. Piispa antoi vuonna 1683 määräyksen tilien saattamiseksi ajan tasalle. Myös Rautalammilla todettiin vuonna 1695 edellisten piispantarkastusten huomautukset tuloksettomiksi. Viiteentoista vuoteen ei Rautalammilla oltu merkitty tilejä tilikirjaan. Eräitä kolehteja oli kirkonisäntä laittanut omaan taskuunsa ja sakko- ym saatavia ei oltu moneen vuoteen peritty. Suomalaista kirkollista taloudenhoitoa 1600-luvun lopulta! Orimattilassa ei oltu pidetty tilejä ollenkaan ja tiedot tuloista ja menoista olivat hyvin epämääräiset. Piispa antoi kirkkoherralle ja kirkonisännille ohjeita tilikirjan pidosta ja määräsi niiden tarkastamisen suoritettavaksi vuosittain seurakunnan läsnäollessa. Kuopiossa todettiin vuonna 1670, että tilit olivat pitämättä eikä seurakunnalla ollut yhtään rahaa, sillä edellinen kirkkoherra oli ottanut rahat mukaansa lähtiessään seurakunnasta. Kirkkoherra haastettiin käräjille vastaamaan varkaudesta. 23 vuotta myöhemmin todettiin, että tilejä oli kyllä pidetty, mutta ne oli tehty historiikirjaan. Useissa seurakunnissa laiminlyötiin tilien lukeminen seurakunnille. Monin paikoin merkittiin tulot ja menot kirjaan ilman vuosilukuja ja merkinnät olivat sekavia. Liiaasta ylimalkaisuudesta ja summien erittelemättömyydestä myös huomautettiin. Joskus joutui piispa tarkastuksellaan tekemään tilikirjaan pitkät oikaisevat laskelmat, kuten piispa Petrus Bång vuonna 1683 Pernajalla.

Lähdeteoksia:

- Lempiäinen: Piispan- ja rovastintarkastukset Suomessa ennen isoavihaa. (Suosittelen).
- Salomies: Suomen kirkon historia I - II.
- Juva: Suomen kansan aikakirjat IV.

=====

Kaarlo Haapanen

Nimen perinteestä 1700-luvulla
ja aikaisemminkin

Täydennyksenä kirjoittajan alustukseen seuran työkokouksessa 14.10.1981 "Nimien yleisyydestä Suomessa" voitaneen liittää oheisen selonteon talon nimen ja sukunimen synnystä Tyrvällä:

"Nohkuan kylän vanhimmat asiakirjat sisältävät merkintöjä mm kahdesta talosta KUNINGAS ja VÄINÄ. Professori Eino Jutikkala, joka mm on tutkinut talonnimien syntyvaiheita mainitsee, että useimmat maamme maatilat ovat saaneet nimensä vasta 1600-luvulla ja että nämä nimet ilmes-tyivät maakirjoihin vähän ennen isoavihaa (1713 - 1721). Mutta jos näin tapahtui, mitenkä silloin on selitettävissä, että tuollaisissa virallisissa asiakirjoissa kuin vuoden 1571 hopeaveroluettelossa monet Karkun taloista (16.8 %) jo esiintyvät omilla talonnimillä, kaikki muut omistajat patronymisellä -poikapäätteisellä nimellä. Professori Jutikkala selittää sen johtuneen siitä, että verokirjoissa jonkun isännän nimi, minkä vouti aikoinaan oli merkinnyt kirjoihin jatkuvasti edusti taloja vielä senkin jälkeen kun sa-

nottu omistaja jo ammuin oli kuollut. Mutta rinnan tämän verokirjassa tavattavan nimen kanssa oli useinkin toinen nimi, joka sekin aikanaan oli annettu määrätylle henkilölle, mutta joka sitten monesti oli jäänyt sen talon nimeksi, jonka omistajalla se aikanaan oli ollut.

Tyrvään seudulla on paljon talonnimiä, jotka arkais-tisesta sävystä päätellen ovat hyvin vanhoja. Jutikkala väittää, että ilmeisesti joukossa on pakanallisia ristimänimiä, eikä liene sattuma, että niissä on aivan erikois-laatuksia tietoja tältä alueelta, jossa maamme pakanuuden aikainen kulttuuri oli voimakkaassa nousussa Ylä-Satakun-nassa.

Tämän alueen maakirjoissa on näet vuoden 1550 vaiheil-la useimmille talonpojille annettu lisänimet. Mutta vaikka nimi on vanha ei sen tarvitse olla vanha talonnimenä. Pal-jon uskottavampaa on, että nuo salaperäiset sanat ovat mui-naissuomalaisia sukunimiä, jotka täällä sankarirunojen syn-tymäseudulla ovat säilyneet elinvoimaisempina kuin missään muualla ja joista osa oli pakanallisia henkilönimiä, jotka olivat muuttuneet periytyväksi ristimänimien ohella käyte-tyiksi kutsumanimiksi". Näin siis professori Jutikkala.

Hänen käsityksensä mukaan, toteaa tunnettu Tyrvään alu-teen tutkija ja kirjaanviejä Väinö Selander, oli siis henkilö-nimi siirtynyt talonnimeksi ja tämä tapa oli jo kaukaisista ajoista saakka käytännössä. "Näinhän asia on vielä nytkin" Selander toteaa. Esimerkiksi sellaisia omakoti- ja huvila-tontin nimiä, joiden nimeksi on pantu omistajan nimi on seu-dulla lukuisia.

Tuollaiset talonnimet HANNU, PENTTI, ESKO, SOINI tai JAAKKO-la, KNUUTTI-la, HANNU-la ym ovat alkuaan olleet hen-kilönimiä ja siitä siirtyneet talonnimiksi ja ajanoloon su-kunimiksi.

Entäs sukunimi K U N I N G A S ?

On ilmeistä, että talonnimi "Kuningas" on alkujaan ollut jonkin henkilön arvo- tai kutsumanimi. Sana on ikivanha ja periytyvä nimitys heimon johtajalle, päällikölle tai yleensä arvokkaammalle, joukon yläpuolella olevalle henkilölle. Se tarkoittaa oman aikakautensa korkeinta yhteiskunnallista arvoa. Nohkuan kylässä on Kuningas-niminen talo. Se on saanut nimensä joltakin tällaiselta henkilöltä.

Vuorossa on VÄINÄ.

Tokko enempiä todistuksia kaivataankaan "Kuningas"-nimisen talon taustoista. Mutta VÄINÄN talon haltijan osoittaminen on jo vaikeampi. Voitaneen arvioida talon olleen jo ennen keskiaikaa Väinämöisten suvun hallussa. Kalevalan 5. runon 220. säkeessä antaa Väinämöisen äiti pojalleen neuvoja. Kantelettaressa puhutaan VÄINÄN tyttäristä, joita siis on ollut vähintään kaksi sekä 90. runossa Väinämöisen nuoremasta veljestä, joka saa vanhemmalta neuvoja, "kiitä muille muita maita, itselle omia maita", kuin myös kieltoja "...kullalle kumartamasta, hopealle horkumasta" ja pahoittelee "eloa emännätöntä."

Tämän mukaan Selander olettaa Väinä-suvussa on silloin ollut ainakin kaksi poikaa ja kaksi tyttärtä. Toisaalta Selander todistelee talojen nimiä Kalevalan varaan. Mutta hän löytää kyllä merkintöjä maakirjoistakin 1500 - luvulta:

"Muuten olivat molemmat talot pienenpuoleisia. VÄINÄ maksoi - kysymyksessä on siis vuosi 1571 ja ns hopeavero - veroa 1 ja 1/2 äyrin, KUNINGAS 1 äyrin mukaan.

Vuonna 1571 taloihin on luetteloitu kaksi lehmää ja hevonen molempiin. Lisäksi VÄINÄSSÄ oli yksi vuohi ja KUNINKAASSA yksi sika. (Keskimäärin Karkun taloissa niihin aikoihin oli kolme lehmää ja 8.66 nautayksikköä). VÄINÄSSÄ luku oli 4.1 n.y. ja KUNINKAASSA 4.4 n.y.

KUNINGAS-tilaa viljeltiin vuoteen 1676, jolloin se yhdistettiin NOHKUAN ratsutilaan. VÄINÄ koki saman kohtalon kaksitoista vuotta myöhemmin.

Wäinö Selander todistaa väitteitään mm vuonna 1644 laaditulla kartalla - seudun vanhin kartta muuten. Sen mukaan voidaan jo korkeuserojenkin perusteella osoittaa VÄINÄN ja KUNINKAAN talojen sijainnit ja että NOHKUAN kylä on alkujaan ollut Suvanto. (Krohnin mukaan Suvanto-nimitys tulee Kalevalaisesta paikannimestä UUVANTOLA, muuttuen myöhemmin SUVANTOLAISEKSI - SUVANNOKSI). Kalevalan 6. luvussa Joukahainen odottelee Väinämöistä: "Koppoi kaaren kaunihimman/ pään varalle Väinämöisen/ surmaksi suvantolaisen.

Kantasana uva merkitsee salmimaista, virratonta tai hidasjuoksuista vettä. Suvantola sopii Nohkuan maisemaan myös kartan todistuksella silloisiin vesistöoloihin. Tässä taustat parille talonimelle.

VÄINÄN ja KUNINKAAN talojen nimien taustan on tämän kirjoittaja halunnut liittää 14.10.1981 esitelmän perusteluksi. Kirjoittaja on rohjennut väittää, että sukunimi perisuomalaisessa mielessä on alkuaan pitäytynyt omistukseen - tilaan ja verotusobjektiin. Joilta tila ja talo puuttui ei ollut verotettavaa, eikähän tämä silloin tarvinnut myöskään sukunimeä. Sukunimet yleistyivät Suomessa joka henkilöä koskeviksi vasta 1800-luvun lopulla väestön lisääntymisen ja yhteiskuntaan tulleen muuttopaineen myötä.

Lähteet:

Wäinö Selander: "Asuiko vanha Väinämöinen Karkussa?"
Tyrvään seudun Museo- ja Kotiseutuyhdistyksen julkaisu,
Vammala 1965.